

การดำเนินงานควบคุมโรคไข้วัดข้อยุงลาย สำหรับทีม SRRT

อภิรัตน์ โสกำปิง

กลุ่มโรคติดต่อนำโดยแมลง

สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 5 จังหวัดนครราชสีมา

ถ้ามีผู้ป่วยแม่สงสัย 1 รายต้องดำเนินการอะไร อย่างไรบ้าง

เอกสารคำแนะนำนี้เป็นส่วนที่ต่อจากกระบวนการสอบสวน และค้นหาผู้ป่วยตามวิธีการสอบสวนทางระบาดวิทยา แล้ว ต้องดำเนินการต่อไปนี้

สิ่งที่ต้องทำเร่งด่วน 1 คือ มาตรการต่อคน

1. ลดอัตราการสัมผัสระหว่างผู้ป่วยและยุงลาย เพื่อป้องกันการกระจายเชื้อจากผู้ป่วยไปบุคคลอื่นๆ โดยเน้นที่ระยะมีไข้วัดข้อ ซึ่งในระยะ viremia ได้แก่ การนำผู้ป่วยออกจากชุมชน โดยการให้การรักษาที่โรงพยาบาลและให้อยู่ในระบบมุ้งลวด จนกว่าจะหมดอาการไข้วัดข้อแล้วจึงให้กลับบ้าน
2. กรณีที่ผู้ป่วยอยู่ในครอบครัว และในหมู่บ้าน เน้นให้ผู้ป่วยทายากันยุงทุกวัน หรือนอนในมุ้งเวลากลางวัน และควรแนะนำให้ผู้ป่วยอยู่เฉพาะในบริเวณบ้านของตนเองในระยะมีไข้วัดข้อเพื่อป้องกันการนำเชื้อไปสู่คนอื่นๆ ในหมู่บ้านหรือไปสู่หมู่บ้านอื่น
3. สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว ควรให้ทายากันยุงทุกวัน และป้องกันยุงกัดด้วยวิธีต่างๆ อย่างต่อเนื่อง
4. เน้นมาตรการการป้องกันยุงกัดตนเองของประชาชนในหมู่บ้าน ด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานส่วนท้องถิ่นควรจัดหาทายากันยุงให้กับประชาชนในช่วงระยะเวลาเฝ้าระวัง 1 เดือน และต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจในวิธีการป้องกันตนเองมากกว่าภาวะปกติด้วย

สิ่งที่ต้องทำเร่งด่วน 2 คือ การค้นหาผู้ป่วยรายอื่นและเฝ้าระวังเชิงรุก

1. การค้นหาผู้ป่วยรายอื่น ให้เน้นไปที่กลุ่มเสี่ยงดังนี้
 - 1.1 กลุ่มที่เดินทางกลับจากภาคใต้หรือจังหวัดที่เป็นพื้นที่เสี่ยงร่วมกับผู้ป่วย (index case)
 - 1.2 ผู้สัมผัสร่วมบ้านผู้ป่วย
 - 1.3 คนที่มาเยี่ยมผู้ป่วยตั้งแต่เริ่มมีไข้วัดข้อ
 - 1.4 กลุ่มที่บ้านอยู่ในรัศมี 200 เมตรรอบบ้านผู้ป่วย (index case)

2. การค้นหาผู้ป่วยรายอื่น ใช้การเฝ้าระวังต่อเนื่องเป็นเวลา 1 เดือนนับจากวันเริ่มป่วยของ index case โดยใช้แบบติดตามผู้สัมผัส ให้ อสม. ติดตามสอบถามทุกวันแล้วรายงานเป็นลักษณะ daily report แก่เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย (เหตุผลที่ต้องติดตามเป็นระยะเวลา 1 เดือน เพราะใช้ระยะเวลาที่เชื้อไวรัสซิกุนกุนยาเจริญเติบโตเพิ่มจำนวนในยุคลายใช้เวลาประมาณ 12 วันก่อนจะกักคนและปล่อยเชือบวกกับระยะฟักตัวในคนอีกประมาณ 12 วัน และอีกเหตุผลก็คือยุคลายตัวเมียหากมีเชื้อในตัวก็สามารถแพร่เชื้อได้ตลอดอายุขัย คือประมาณ 1 เดือน – 45 วัน)
3. ถ้าเข้าสู่ระยะการแพร่จากคนสู่คนในครอบครัว หรือคนอื่นหมู่บ้านแล้วให้ดำเนินการเฝ้าระวังค้นหาผู้ป่วยรายอื่นๆ โดย อสม. ทุกวันเป็นระยะเวลา 1 เดือน เช่นเดียวกัน
4. หากพบว่าผู้มีอาการสงสัยให้รีบนำส่งโรงพยาบาล และให้อยู่ในระบบมุ้งลวดจนกว่าไข้จะหายจึงให้กลับบ้านได้
5. กรณีผู้ป่วยหรือผู้สงสัยว่าจะป่วยด้วยโรคไข้ปวดข้อยุงลาย ถ้าเป็นเด็กเล็กให้ส่งไปฝากเลี้ยงที่ศูนย์เด็กเล็ก กรณีที่เป็นนักเรียน นักศึกษาทุกระดับให้หยุดเรียนทันทีจนกว่าจะหายจากอาการไข้
6. ในข้อ 8 กรณีสอบสวนพบว่าผู้ป่วยไปศูนย์เด็กเล็ก ไปโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาช่วงมีไข้ให้ดำเนินการควบคุมโรคในสถานที่ดังกล่าวทันที
7. กรณีที่มีการแพร่เชื้อจากคนสู่คนในโรงเรียนแล้วควรปิดเรียนอย่างน้อย 1 สัปดาห์เพื่อลดโอกาสการแพร่เชื้อไปยังหมู่บ้านหรือชุมชนอื่นๆ ได้มาก

สิ่งที่ต้องทำเร่งด่วน 3 คือ มาตรการที่อยู่

1. การกำจัดยุงลายตัวเต็มวัย ที่บ้านผู้ป่วย ทันทีโดยประเมินสภาพบ้าน ดังนี้

- 1.1 ถ้าบ้านที่มีประตูหน้าต่างสามารถปิดได้มิดชิด ให้ใช้การพ่นหมอกควัน พ่นอบบ้าน 20 นาทีขึ้นไป
- 1.2 ถ้าบ้านไม่สามารถปิดอบได้ ให้พ่นแบบฟลอยละออง (ULV)
- 1.3 การพ่นต้องถูกต้องตามเทคนิคการพ่น และพ่นห่างกัน 7 วัน เช่นเดียวกับโรคไข้เลือดออก
- 1.4 ประเมินสิ่งแวดล้อมรอบบ้านผู้ป่วย ประมาณ 100 เมตรว่ามีสิ่งที่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์หรือแหล่งพักอาศัยของยุงลายสวนหรือไม่ เช่น มีสวนกล้วย สวนยางพารา สวนกอไผ่เป็นต้น ถ้ามีให้พ่นหมอกควันให้ทั่วบริเวณและควรพ่นตอนลมสงบ อากาศไม่ร้อนเพื่อให้เม็คน้ำยาลอยอยู่ในอากาศได้นานพอที่จะกำจัดยุงลายได้

2 การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์และลูกน้ำยุงลายที่บ้านผู้ป่วย

- 2.1 ดำเนินการกำจัดลูกน้ำยุงลาย และแหล่งเพาะพันธุ์ทั้งในบ้านและรอบๆ บ้านให้หมด
- 2.2 รอบๆ บ้านถ้าเป็นสวน รกชื้น ให้ตัดต้นไม้ให้โล่ง (ถ้าสามารถทำได้) แหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายสวนที่เป็นจำพวกกาบกล้วย กาบไม้ประดับต่างๆ ให้ตัดทำลาย รวมทั้งศาลพระภูมิ คอกสัตว์ต่างๆ

3 ประเมินรัศมีรอบบ้านผู้ป่วยประมาณ 200 เมตร เพราะยุงลายสวนมักบินหากินได้ไกลกว่ายุงลายบ้าน

- 3.1 ในรัศมี 50 เมตรต้องมีการพ่นสารเคมีให้ได้คุณภาพทั่วถึง โดยพิจารณาทั้งการพ่น ULV ในบ้านที่ไม่สามารถปิดอบได้นำไปก่อน จากนั้นจึงใช้การพ่นหมอกควันในบ้านที่สามารถปิดอบได้ ส่วนระยะ 100 – 200 เมตร ถ้าหลังคาเรือนค่อนข้างหนาแน่น ให้ดำเนินการพ่นสารเคมีทั้งหมู่บ้าน 2 รอบเช่นเดียวกัน
- 3.2 กรณีที่เป็นกลุ่มหมู่บ้าน (หมู่บ้านติดๆ กัน) ให้พิจารณาระยะห่างจากบ้านผู้ป่วยแล้วพ่นพ่นให้ครอบคลุมในรัศมี 200 เมตร
- 3.3 ต้องมีการดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทั้งหมู่บ้าน โดยการรณรงค์กำจัดวัชพืช ต้นไม้ที่รกครึ้มตามถนน และในสวนรอบๆ บ้านและรอบๆ หมู่บ้านให้โล่ง ไม้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของยุงลาย

4 การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์และลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้าน

- 4.1 การดำเนินกำจัดลูกน้ำยุงลายในกรณีใช้ขวดข่อยยุงลาย ต้องมีความเข้มข้นมากกว่าโรดใช้เลือดออก คือต้องดำเนินการทั้งในบ้านและนอกบ้าน รวมทั้งการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์แหล่งเกาะพักอาศัย
- 4.2 เมื่อดำเนินการแล้วต้องมีการติดตามประเมินผลค่าดัชนีลูกน้ำโดย อสม. ทุกสัปดาห์ ถ้าพบว่ามีค่าเกินมาตรฐานต้องดำเนินการรณรงค์ใหม่